

2. Lavrushin, O.I. (2000), *Bankivska sprava* [Banking], textbook, Finances and statistics, Moscow, Russia, 672 p.
3. Mischenko, V.I., Stelmah, V.S., Krilova, V.V., Nabok, R.M. (2008), *Likvidnist banku: okremi aspekty upravlinnia ta svitovyi dosvid rehuluvannia i napliadu* [Liquidity of bank: separate aspects of management and world experience of adjusting and supervision], Naukovo-analitichni materialy. Iss. 11, National bank of Ukraine. Center of scientific researches, Kiev, Ukraine, 220 p.
4. Kuznetsova, L.V. (2009), *Teoretyko-metodolohichni zasady ffinansovoi diialnosti banku* [Theoretical and methodological principles of financial activity of bank], monograph, Atlas, Odessa, Ukraine, 324 p.
5. Riabinina, L.M., Ruseva, O.P. (2009), "Reason crisis of liquidity of the banking system Ukraine", *Visnik sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen Odeskoho derzhavnoho ekonomichnoho universitetu*, Iss.37, 139-145 p.
6. Salo, I.V. (2007), *Finansoviy menedzhment u banku* [Financial management in a bank], textbook, Universytetska knyha, Sumy, Ukraine, 314 p.
7. Kriklii, O.A., Maslak, O.M., Pozhar, N.H. (2011), *Bankivskiy menedzhment: pitannya teorii ta praktiki* [Banking Management: question of theory and practice], monograph, UABS NBU, Sumi, Ukraine, 152 p.
8. Primostka, L.O. (2004), *Finansoviy menedzhment u banku* [Financial management in a bank], textbook, KNEU, Kiev, Ukraine, 468 p.
9. «Instruction is about the order of adjusting of activity of banks in Ukraine. A decision of Rule of the National bank of Ukraine is from 28.08.2001 № 368», Mode of access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
10. An annual financial report is consolidated for 2012 «Privatbank», Mode of access: http://old.privatbank.ua/files/2_13_22konsbu.pdf
11. An annual financial report is consolidated for 2013 «Privatbank», Mode of access: http://static.privatbank.ua/files/finance/2013_kons.pdf

УДК 336.71

Сидор Г.В.,
викладач кафедри фінансів та банківської справи
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу,
Тернопільський національний економічний університет

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Sydor H.V.,
lecturer of the finance and of banking department
of Chortkivskiy Institute of Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University

DIRECTIONS OF IMPROVING THE CREDIT SECURITY OF AGRICULTURE

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформаційних процесів економіки України ефективний розвиток сільського господарства характеризується потребою в належному кредитному забезпеченні. Економічне становище більшості сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від доступності кредитних ресурсів. Кредитне забезпечення як одна із фундаментальних складових діяльності банківських та інших фінансово-кредитних інституцій є важливим джерелом отримання додаткових грошових коштів, служить підґрунтям для збільшення інвестицій, досягнення

сприятливих передумов неперервності процесу відтворювання, підвищення результативності виробничо-господарської діяльності.

Сільському господарству є притаманними специфічні ризики, діє мораторій на продаж земельних ділянок, не має дієвого страхового захисту, що в свою чергу потребує нових підходів і теоретичного переосмислення нових заходів і шляхів пристосування сільськогосподарських товаровиробників до кредитного забезпечення в сучасних умовах. За таких умов посилюється значущість та роль позикових коштів в кредитному забезпеченні розвитку сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження та вивчення питань кредитного забезпечення розвитку сільського господарства сьогодні є вкрай актуальним. Теоретичним засадам і практичним аспектам кредитного забезпечення сільського господарства присвячена значна кількість праць українських і зарубіжних вчених, серед них, В. М. Алексійчук, Я. М. Гончарук, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненко, М. С. Ващик, А. С. Кудінов, О. О. Непочатенко, М. Й. Малік, А. В. Сомик, В. В. Зіновчук, С. М. Колотуха, С. М. Онисько, Ю. В. Тодосійчук, О. І. Лаврушин, Н. Д. Кондратьєв, М. І. Туган-Барановський, А. В. Чаянов та ін.

Відзначаючи та віддаючи належне значення проведенням науковим дослідженням і напрацюванням учених з питань кредитного забезпечення розвитку сільського господарства, слід зазначити, що надалі залишається у край необхідною потреба у подальших дослідженнях теоретичних і практичних аспектів діяльності банківських і небанківських фінансово-кредитних інституцій щодо кредитного забезпечення сільського господарства, що в свою чергу призведе до подолання кризових явищ в реальному секторі економіки. Зокрема, перспективність кредитного забезпечення сільського господарства потребує більш глибокого комплексного дослідження проблем, які пов'язані з необхідністю залучення кредитних ресурсів, розширення обсягів кредитування.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування основних напрямів і удосконалення шляхів кредитного забезпечення сільського господарства на сучасному етапі його розвитку.

Виклад основного матеріалу досліджень. Більшість вітчизняних банків уже сформували своє ставлення до кредитування аграрних підприємств: одні принципово відмовилися від підтримки сільськогосподарських товаровиробників і спрямовують свої кошти у більш прогнозовані сфери економіки, а низка банків розглядають сільськогосподарське виробництво як сферу для розширення ринку кредитних ресурсів. Більше того, банки, які працюють з сільськогосподарськими підприємствами, не просто готові надавати кредити, вони пропонують аграріям спеціальні програми, зокрема на купівлю дорогої сільськогосподарської техніки. При цьому комерційні банки уникають кредитування дрібних сільських підприємств через високі операційні витрати, пов'язані з невеликими розмірами кредитів, високою ризикованістю сільськогосподарського виробництва та низькою кредитоспроможністю суб'єктів.

Найбільш визначальними факторами, що впливають на організацію кредитних відносин в аграрному секторі економіки в умовах сьогодення є високі відсоткові ставки у порівнянні з рівнем рентабельності сільськогосподарських підприємств, значна частка зношення основних засобів, "штучний" рівень рентабельності більшості сільськогосподарських підприємств. Існуючий механізм кредитування сільськогосподарського виробництва потребує подальшого удосконалення.

Зазначені недоліки здатна усунути сільськогосподарська кредитна кооперація, адже вона, на відміну від комерційних банків, націлена на надання послуг своїм членам на взаємовигідній основі.

Переваги кредитних кооперативів перед комерційними банками полягають в некомерційному характері діяльності: вони націлені на надання послуг своїм пайовикам на взаємовигідній основі. Обслуговування обмеженого кола осіб і субсидіарна відповідальність за зобов'язаннями кооперативу обумовлюють зниження ризику неповернення позик. Кредитний кооператив може виступати і як посередник – гарант при проведенні фінансових операцій між виробниками сільськогосподарської продукції, обласним і державним бюджетами.

Сільськогосподарські кредитні кооперативи сьогодні виконують важливу функцію щодо забезпечення доступності фінансових послуг на селі. Вони акумулюють вільні грошові кошти сільських жителів і направляють їх на розширення і розвиток господарств членів кооперативу – створення нових робочих місць, розширення землекористування, розвиток малого бізнесу та сфери послуг на селі. На відміну від комерційних фінансових організацій, сільськогосподарські кредитні кооперативи не тільки задовольняють потреби своїх членів у фінансових послугах, а й підвищують рівень їх добробуту за допомогою розподілу отриманого прибутку між членами кооперативу залежно від обсягу наданих ним послуг. Тому сільськогосподарські кредитні кооперативи є важливим інститутом сталого розвитку сільських територій, підвищення економічної активності та рівня людського капіталу на селі.

Сільськогосподарська кредитна кооперація дає можливість фінансово підтримувати членів кооперативу, так як має важливі переваги порівняно з банківськими структурами: мінімальну відсоткову ставку, просту систему застави, гнучку систему відстрочення повернення кредиту, стимулювання діяльності шляхом надання податкових пільг.

Пропонуються два основні варіанти активізації діяльності кредитних кооперативів.

Перший: вступ провідних банків регіону, що займаються кредитуванням сільського господарства в кооператив в особі асоційованих членів.

Другий: формування адміністраціями місцевих органів влади, котра буде заставодавцем перед банком заставного фонду з ліквідного майна.

Максимальне наближення до клієнтів та порівняно низькі витрати із кредитного обслуговування є перевагами такої організації. Розвиток даного кредитування передбачає виникнення кооперативних банків, де власниками повинні бути ті особи, які користуються їхніми послугами.

Власні і залучені кошти є джерелом формування майна кооперативного банку. Власними коштами кооперативу є пайові внески членів кооперативу (пайовий капітал), економічні результати від господарської діяльності, вступні внески, інші доходи. Розмір пайового капіталу (пайового фонду) кооперативного банку буде непостійним, оскільки діє свобода участі в кооперативному банку і виходу з числа учасників. Тому до кооперативного банку не можуть застосовуватися такі положення, як фіксація кількості членів, перереєстрація статутного фонду у випадку його зміни.

Створенню запропонованої кредитної кооперації перешкоджають певні недоліки законодавства, до яких можна віднести розмір мінімального статутного фонду, кількість учасників кооперативного банку, підприємницький механізм розподілу коштів.

Для створення кооперативів у сільській місцевості необхідна суттєва фінансова підтримка з боку держави, а також удосконалення законодавчої бази, яка б визначала особливий режим формування статутного капіталу, оподаткування, механізму кредитування. В майбутньому з розвитком і розширенням своєї діяльності кредитні кооперативи стануть підґрунтям створення кооперативних банків, коштами яких користуватимуться. Мережу кооперативних банків та філії спеціалізованого аграрного банку доцільно б було з часом сформувати в єдину систему кредитного обслуговування підприємств аграрної галузі.

Переваги сільськогосподарської кредитної кооперації полягають у тому, що вона дозволяє задіяти дрібні заощадження на селі на виробничі цілі, забезпечити доступ малим формам господарювання до грошових коштів на придбання необхідних знарядь і засобів виробництва, і в можливості задоволення інших господарських потреб.

Доцільно, щоб мікрокредитування фермерів та дрібних господарств кредитною спілкою здійснювалася за так званою схемою “кругової поруки”.

Суть “кругової поруки” полягає в тому, що членами кредитної спілки повинно відбутися формування так званого “кредитного позикового кола” при тій умові, що учасники “позикового кола” добре обізнані один з одним і візьмуть на себе відповідальність за одержані кредити кожним членом “кола”. Відповідатимуть вони перед кредитною спілкою власним майном (матеріально), а перед своїми колегами нестимуть ще й моральну відповідальність (морально). Тобто, в системі позикового кола виникатимуть тристоронні відносини “кредитор – група – позичальник”, тобто замінюють двосторонні відносини “кредитор – позичальник”. Дрібні фермерські господарства, які не мають ліквідного майна, але об’єднавшись у сільськогосподарський кооператив, стануть міцною та платоспроможною одиницею

аграрного бізнесу. Таке об'єднання надає кредитній спілці достатні гарантії повернення позичених коштів.

У разі виникнення проблеми неповернення кредиту в одного з членів, решта членів "позикового кола" будуть змушені допомогти своїм товаришам і в свою чергу будуть змушені виконати за них взяті боргові зобов'язання.

Використовуючи дану схему кредитування, кредитний ризик розподілятиметься на багатьох учасників "позикового кола", де сума наданого кредиту є меншою за загальне майно (рис. 1.).

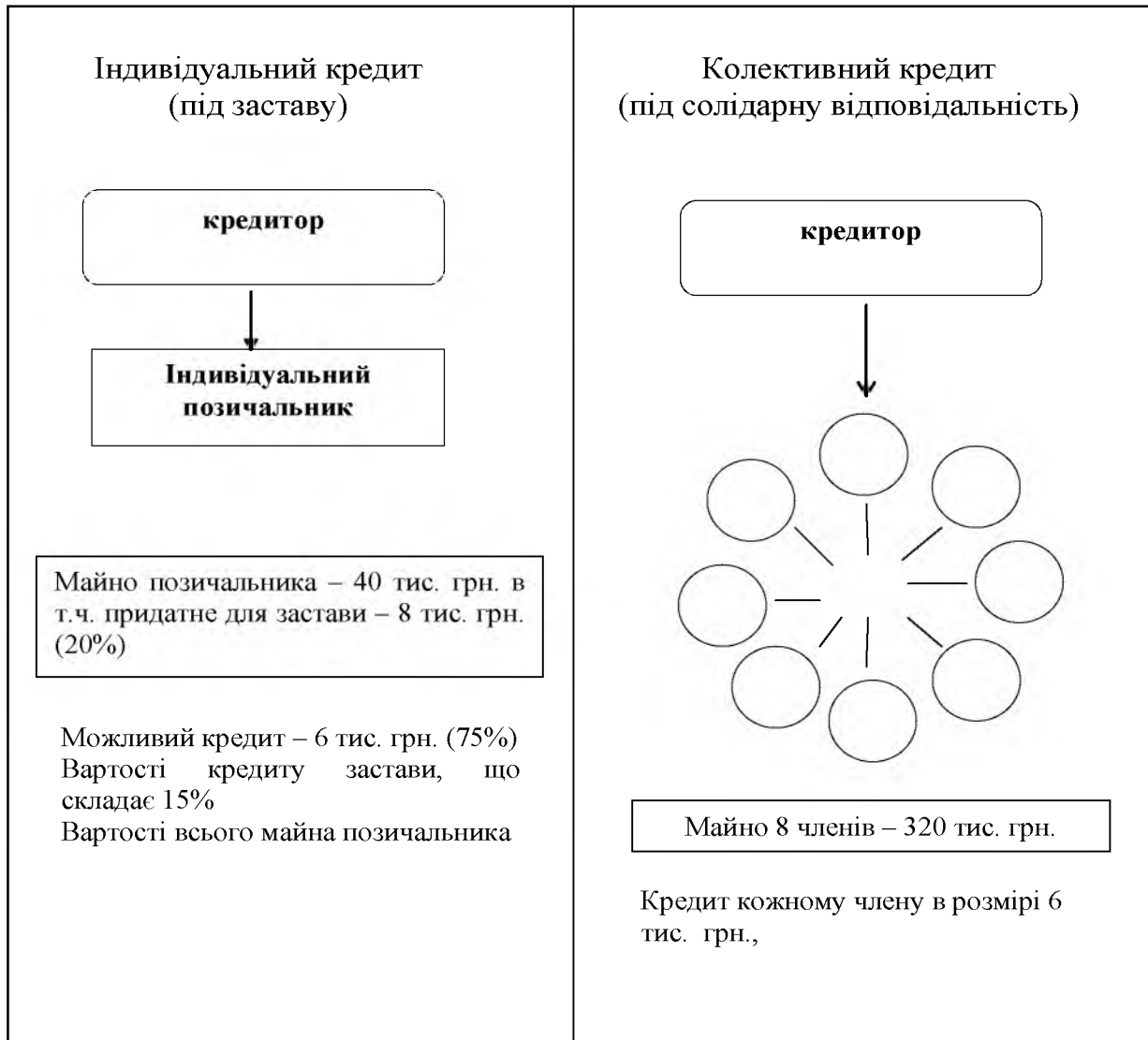

Рис. 1. Кредитна кругова порука

Джерело: власна розробка автора

Отже, спростити процес оформлення кредиту можливо за умови відмови кредитної спілки від застави.

Ефективний контроль за виробничим використанням позик та "кругова порука" можливі за умови, що кооператив діє на невеликій за обсягом території та кредитує виключно своїх членів.

Проте, український досвід кооперативного кредитування села свідчить, що при наданні кредиту під колективну солідарну майнову відповідальність багатьох людей є не менш надійним видом забезпечення кредиту.

Виходячи з вищевикладеного, активізація діяльності кредитних кооперативів як на державному, так і на регіональних рівнях базується на таких основних напрямках:

- вдосконалення інституційно-правової бази кредитної кооперації;
- розробка та прийняття регіональних і місцевих програм розвитку сільської кредитної кооперації;
- залучення коштів для позикового фінансування кредитної кооперації;
- підвищення ефективності реалізації цільових програм;
- участь в кредитному кооперативі органів місцевого самоврядування;
- залучення провідних банків в ролі асоційованих членів;
- державна фінансова підтримка кредитної кооперації;
- розвиток системи страхування кредитних ризиків;
- врахування передового досвіду у створенні комплексної системи кооперації та об'єднання кредитних, постачальницько-збутових та страхових кооперативів.

Створення широкої мережі сільських кредитних кооперативів повинно різко знизити роль тіньового фінансового ринку, забезпечити необхідними фінансовими ресурсами сільськогосподарських товаровиробників, збільшити ділову активність сільського населення і відповідно виробництво внутрішнього валового продукту.

Одним із засобів досягнення стійкого економічного росту сільськогосподарських підприємств є комплексний підхід до формування кредитних ресурсів і вдосконалення процесу кредитування. Ефективна побудова кредитних відносин сільськогосподарських підприємств з банківськими та іншими фінансово-кредитними установами є однією з необхідних умов досягнення сталих темпів економічного росту підприємств сільського господарства та безпосередньо пов'язана із стабілізацією їх фінансового стану.

Для поліпшення кредитного забезпечення аграрної галузі необхідно: мобілізувати кошти, що знаходяться поза кредитною системою (кошти підприємств сільського господарства та сільського населення), запровадити створення фінансових агропромислових груп з банками, сприяти створенню спеціалізованого аграрного банку та створити умови для його нормальної діяльності, для забезпечення ефективної взаємодії всіх учасників ринку кредитів необхідно створити належну інфраструктуру, ризики, пов'язані з кредитуванням сільськогосподарських товаровиробників необхідно розподілити між усіма його учасниками, необхідно підтримувати і розвивати пільгові умови кредитування сільськогосподарських товаровиробників органами управління шляхом зниження ризику кредитоспроможності підприємств.

На нашу думку, найкращим способом задоволення сільськогосподарських товаровиробників у кредитних ресурсах можливе за рахунок багатоджерельної схеми надання кредитів (рис. 2).

Запропонована нами схема враховує регіональні особливості розвитку сільського господарства й об'єднує сільськогосподарських товаровиробників, регіональні філії комерційних банків, Центр розвитку сільськогосподарської кооперації, гарантійні та заставні фонди при активній підтримці органів державної влади.

Формування інфраструктури системи сільськогосподарського кредитування в рамках запропонованої схеми дозволить:

- кожному сільськогосподарському товаровиробнику стабільно отримувати різні види фінансово-кредитної підтримки з боку держави;
- здійснювати фінансове регулювання кредитної системи в цілях зниження ризиків;
- використовувати тимчасово вільні кошти одних суб'єктів для задоволення фінансових і матеріальних потреб інших;
- застосовувати єдину нормативну документацію;
- створювати єдину систему гарантій, систему ревізії (аудиту), систему страхування та забезпечувати ефективну взаємодію з державними органами.

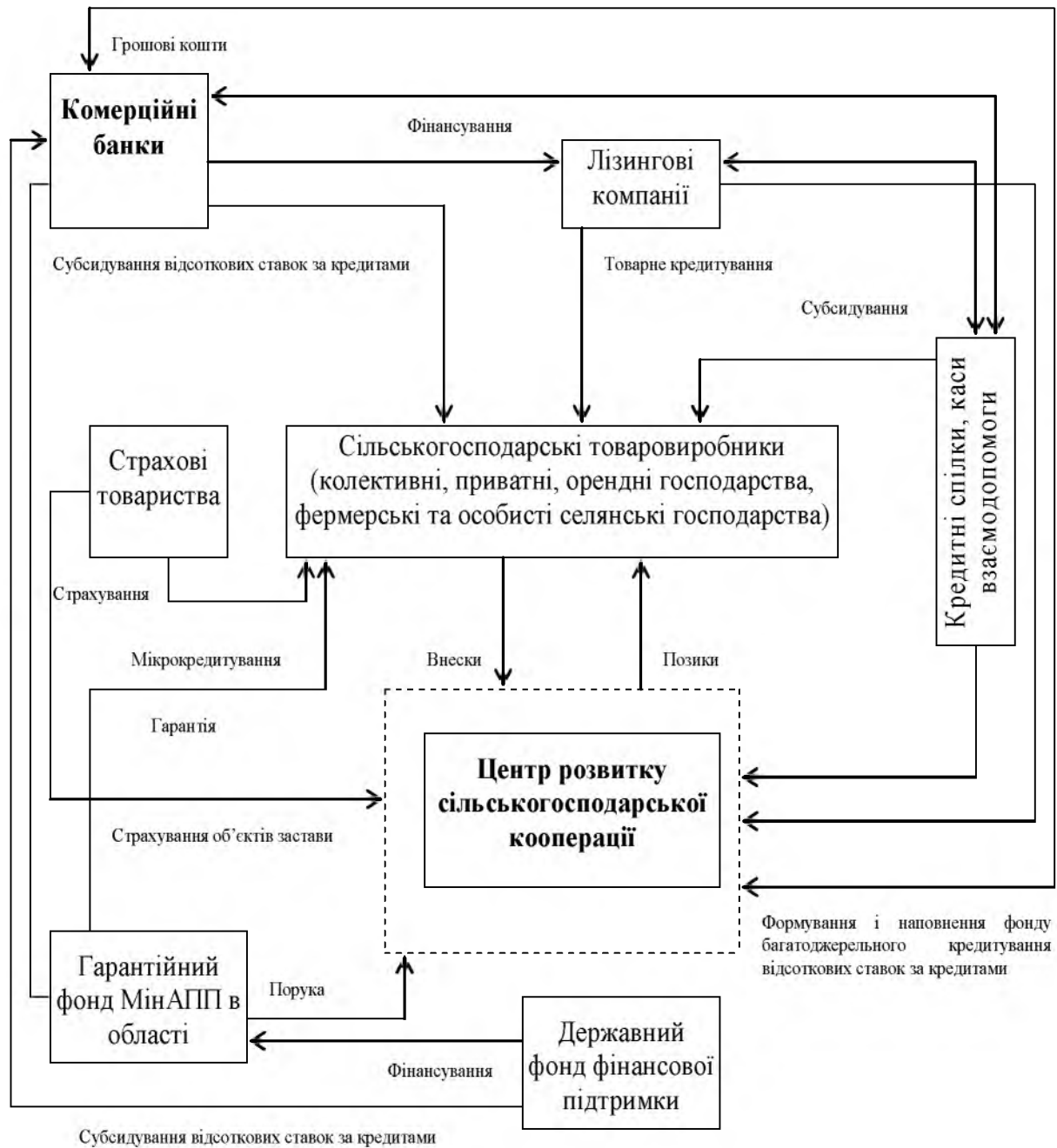

Рис. 2. Багатоджерельна схема надання кредитів сільськогосподарським товаровиробникам

Джерело: власна розробка автора

Отже, в Україні з метою децентралізації коштів сільськогосподарських підприємств слід створити запропоновану мережу багатоджерельної системи кредитування.

Розвиток сільськогосподарської кредитної кооперації дозволяє ефективно вирішувати питання фінансового забезпечення та розвитку малого бізнесу, насамперед на селі, створювати умови для творчої та ділової активності населення, стимулювати зростання доходів громадян і бюджетів місцевих адміністрацій. Окрім того, кредитна кооперація допомагає вирішити комплекс соціальних проблем сільських жителів: зменшити безробіття, створити умови для розвитку будівництва житла за рахунок іпотечного кредитування, відновити почуття впевненості у завтрашньому дні та перспективи розвитку сільських територій.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, система сільськогосподарського кредитування – це сукупність фінансової, інституційно-організаційної, інформаційної та нормативно-правової підсистем, які сприяють кредитному забезпеченню підприємств галузі, що реалізується через кредитну політику та кредитний механізм.

Доцільно виділити основні напрямки вдосконалення механізму кредитування сільськогосподарських товаровиробників – суб'єктів малого агробізнесу.

1. Забезпечення доступу до кредитних ресурсів фермерів і дрібних сільськогосподарських товаровиробників, що виробляють близько 70% сільськогосподарської продукції, потреба яких у позикових ресурсах задоволена лише на 15-20%, за допомогою спрощення і скорочення процедур оформлення та отримання кредитів. Право на відшкодування частини витрат в рамках реалізації державних програм підтримки малого агробізнесу.

2. Розширення продуктового ряду, вдосконалення умов кредитування даної категорії позичальників для здешевлення кредитних ресурсів і збільшення термінів кредитування поряд з можливістю компромісу в забезпеченні зобов'язань позичальників.

3. Оптимізація якості та структури кредитного портфеля за допомогою зниження кредитного ризику такими способами, як страхування заставного забезпечення, підтримка розвитку сільськогосподарської кооперації.

4. Стимулювання агрострахування за допомогою механізму субсидіювання, тобто спільної оплати страхувальником і державою страхової премії (а не компенсація після внесення сільськогосподарськими товаровиробниками всієї суми).

5. Залучення страховиків до вивчення потенційних позичальників на стадії розгляду банком документів, що надійшли, а не після прийняття рішення про видачу кредиту.

6. Зниження частки простроченої позикової заборгованості, основною причиною якої стало порушення технологічного циклу сільськогосподарського виробництва, вдосконалення супроводу кредитної угоди у вигляді експертної оцінки цільового використання коштів. Професійна підготовка експертів і вдосконалення технології кредитування з врахуванням галузевої спрямованості.

7. Підвищення фінансової грамотності та обізнаності сільського населення в сфері існуючого продуктового ряду на ринку кредитування суб'єктів малого агробізнесу, а також державних програм підтримки. Використання маркетингової політики відповідає перевагам і потребам цільових груп сільського населення – існуючих і потенційних клієнтів.

Література

1. Герасименко В. Причини виникнення та форми прояву фінансової кризи в банківській системі України / В. Герасименко, Р. Герасименко // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 7. – С. 12–19.
2. Дзюблук О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках / О. Дзюблук // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 20–30.
3. Малік М.Й. Фінансово-кредитний механізм у розвитку аграрного підприємництва / М.Й. Малік // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 59-63.
4. Марцишевська Ю.Л. Роль фінансово-кредитного забезпечення підприємств аграрного сектору / Ю.Л. Марцишевська // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 98-100.
5. Міщенко В. Удосконалення управління проблемними активами банків [Електронний ресурс] / В. Міщенко. – Режим доступу: <http://librari.if.ua/articles/aryikle-37>.
6. Непочатенко О.О. Кредитне забезпечення поточної діяльності сільськогосподарських підприємств / О.О. Непочатенко // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 91-97.
7. Олійник К.А. Фінансово-кредитне забезпечення малих сільськогосподарських підприємств / К.А. Олійник // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 150-158.
8. Сомик А.В. Особливості кредитного забезпечення аграрного сектору економіки України / А.В. Сомик // Збірник наукових праць Луган. держ. аграр. ун-ту / За ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: Вид-во “Елтон”. – 2002. – № 14 (26), С. 106-110.

References

1. Herasymenko, V. and Herasymenko, R. (2010), "Causes and manifestations of financial crisis in the banking system of Ukraine", *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 7, pp. 12–19.
2. Dziubliuk, O. (2009), "Monetary policy during the crisis in global financial markets", *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 5, pp. 20–30.
3. Malik, M.Y. (2004), "The financial and credit mechanism in the development of agricultural enterprise", *Finansy Ukrainy*, no. 5, pp. 59-63.
4. Martsyshevska, Yu.L. (2009), "The role of financial and credit support enterprises of the agricultural sector", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 98-100.
5. Mishchenko, V. "Improvement of troubled assets of banks", available at: <http://librari.if.ua/articles/aryikle-37>.
6. Nepochatenko, O.O. (2011), "Credit support ongoing activities of agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 91-97.
7. Oliinyk, K.A. (2013), "Financial and credit support small farms", *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 150-158.
8. Somyk, A.V. (2002), "Features collateral agricultural sector of Ukraine", *Zbirnyk naukovykh prats Luhan. derzh. ahrar. un-tu*, no. 14 (26), pp. 106-110.